

HISTORISCHE CULTUUR

LODE WILS

Jo Tollebeek, *Een slapeloos doordenken van alle dingen. Over geschiedenis en historische cultuur*
Amsterdam, Prometheus, 2017,
432 pp., ill., ISBN 9789044632897

Elke nieuwe bundel artikels van de Leuvense hoogleraar Jo Tollebeek gaat over geschiedenis en historische cultuur, is voorzien van een aantrekkelijke raadselachtige titel, en bevat literaire pareltjes die steunen op een slapeloos verworven enorme eruditie en op een scherpzinnig doordenken.

Naties worden niet direct door het verleden gevormd en in stand gehouden maar – zoals Ernest Renan al wist in 1882, in zijn befaamde voorlezing *Qu'est-ce qu'une nation?* – door de herinnering aan het verleden, dus door het collectieve verhaal over het verleden, dat op de volgende generaties wordt overgebracht in een hele historische cultuur. Geen wonder dat er in de hier verzamelde zestien opstellen over historische cultuur in België en Nederland tijdens de negentiende-twintigste eeuw, heelwat te leren valt over onze natievorming.

“De oorsprong van de Belgische vaderlandse geschiedschrijving ligt niet in 1830, bij de Belgische Revolutie, naar in de tweede helft van de achttiende eeuw, in de Oostenrijkse Nederlanden”, schrijft Tollebeek. Hij toont hoe de geschiedschrijving van dat Belgische vaderland voortgezet werd nadat het was ingelijfd bij het napoleontische Frankrijk en nadat het in 1815 was verenigd met Nederland. Een ander artikel behandelt de vergeefse poging van koning Willem I om een gemeenschappelijke geschiedenis voor die nieuwe staat te laten

schrijven. (Na de Tweede Wereldoorlog, in de sfeer van de Beneluxvorming, zou tweemaal een grootscheepse *Algemene Geschiedenis der Nederlanden* worden uitgegeven, waarin dan aparte hoofdstukken over het Noorden en over het Zuiden naast elkaar waren geplaatst. Een eerste *Geschiedenis van Vlaanderen* werd in de jaren 1930 aangevat, en die zou heel sterk getekend blijven door de *Histoire de Belgique* van Henri Pirenne.)

In het Verenigd Koninkrijk van 1815-1830 hadden culturele tijdschriften uit het Zuiden historische artikels opgenomen betreffende *les Pays-Bas* in het algemeen. “In de romantisch-historische euforie die de Revolutie van 1830 begeleidde en volgde”, schrijft Tollebeek, kreeg de geschiedenis een grotere plaats in die tijdschriften en werd tegelijk een Belgisch standpunt ingenomen. Dat belette niet dat de studie van het verleden in de vooraanstaande *Messenger des Sciences historiques*, die in Gent werd uitgegeven van 1823 tot 1896, nog doortrokken bleef van het oud-Vlaamse patriottisme (betreffende het graafschap Vlaanderen) en van het Gentse: “Nationaal, regionaal en lokaal vloeiden in het geschiedbeeld samen.”

Opvallend is dat animatoren van die patriottische geschiedschrijving tussen 1830 en 1870, zoals C.P. Serrure, Philip Blommaert en Jules de Saint-Genois, tegelijk tot de voortrekkers van de beginnende Vlaamse (‘vaderlandse’) taalbeweging behoorden. Het waren niet alleen Jan-Frans Willems en Jan David die de Vlaamse beweging in gang zetten, als historici en taelminnaren tegelijk. In 1867 zou De Saint-Genois schrijven aan Philippe Kervyn de Volkaersbeke, die mee de kar van de *Messenger des Sciences historiques* trok: “Het Vlaamse element heeft zijn plaats veroverd in het leven van het hedendaagse België; dat is het doel waarnaar wij allen streven, om een tegenwicht te bieden aan de Franse ideeën.”

Ook later bleven historici een vooraanstaande rol spelen in de Vlaamse beweging. Aan

twee van hen is een artikel gewijd in deze bundel. Dat over de Gentse hoogleraar en voorman van het liberale flamingantisme Paul Fredericq (1850-1920) illustreert hoe een academische historische gemeenschap werd gevormd. De Londense, later Utrechtse professor Pieter Geyl (1887-1966), de promotor van een Groot-Nederlandse geschiedschrijving en irredentische agitator, wordt behandeld onder de titel *Begreep Geyl de Vlamingen? Geschiedschrijving, politieke actie en 'ware' identiteit*. De vraag suggereert het antwoord.

Het chronologisch laatste deel van de bundel handelt over de nationale geschiedschrijving in België en in Nederland sinds 1960, onder meer inzake de Vlaamse beweging. Ze wordt betiteld als *Geschiedschrijving zonder vanzelfsprekendheid*, waarin vooropgezette visies niet meer bepalend zijn zoals het was bij Geyl en andere oudere auteurs.